

De Luttenbergse Kronieken

W.H. van Boom

Verschenen in: NTBR 2020/7, p. 194-195

[194]

Een indrukwekkende serie

Ewoud Hondius staat bekend om zijn academische veelzijdigheid, maar zeker ook om zijn jarenlange bijdragen aan het NTBR als chroniqueur des vaderlands. In deze bijdrage wil ik hommage brengen aan het fenomeen *kroniek*. Onder juristen hebben kronieken een belangrijke functie: de auteur verzamelt wat zij belangrijk vindt en selecteert uit de gestage stroom aan juridische informatie de voornaamste ontwikkelingen. Soms wordt objectiviteit en alomvattendheid nagestreefd, maar vaak ook worden persoonlijke voorkeuren niet geschuwd. Het is het voorrecht van de chroniqueur om eigen accenten te leggen, sommige aspecten wat uit te diepen en andere slechts oppervlakkig te bespreken. Gevoegd bij het feit dat kronieken vaak de best gelezen onderdelen van een tijdschrift zijn, moet de conclusie zijn dat er geen gelukkiger mens kan zijn dan een chroniqueur. Daarom hopen we ook de wijze waarop Hondius in NTBR zich in de loop der jaren ontpopte als Happy Chronicler in de toekomst op een of andere wijze vervolgd te kunnen geven in ons tijdschrift, zodat ook anderen het voorrecht van chroniqueur mogen genieten.

Mijn hommage wil bij wijze van voorbeeld focussen op wat ik de *Luttenbergse Kronieken* wil noemen. Het gaat om *Luttenberg's chronologische verzameling der wetten, besluiten en arresten betrekkelijk het openbaar bestuur in de Nederlanden sedert de herstelde orde van zaken in 1813*. De initiatiefnemer Gerrit Luttenberg (1793-1847) stond in de 19^e eeuwse traditie van juridische tijdschriften: de 'herstelde orde van zaken' gaf als het ware het startschot voor allerlei juridische tijdschriften die van koft tot koft vooral kronieken behelsden: talloze overzichten van rechtspraak en besprekingen van de nieuwste literatuur.¹ In een wereld waarin juridische informatie ongeordend was en waarin databases en internetzoekmachines niet bestonden, was snelle filtering van relevante informatie niet mogelijk zonder dit soort tijdschriften en verzamelingen.

Titels als *Nederlandsche Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, *Regtsgeleerd Bijblad*, *Nederlandsche Regtspraak*, *Paleis van Justitie*, *Weekblad van het Regt*, *Van den Honert's Verzameling van Arresten van den Hoogen Raad der Nederlanden* en de *Nederlandsche Pasicrisie* kwamen op, bloeiden en gingen weer onder. Ze waren belangrijk omdat ze het recht ontsloten voor praktijkbeoefenaren en rechtspraak openbaar maakten ten behoeve van publieke verantwoording. Een deel van deze tijdschriften is (deels) gedigitaliseerd en terug te vinden, bijv. via delpher.nl of [googlebooks](https://books.google.nl/).² Het wachten is totdat Kluwer een daad van altruïsme stelt en bijv. de auteursrechtvrije oude delen van de Nederlandse Jurisprudentie openbaart in open access.

Luttenberg's chronologische verzameling der wetten, besluiten en arresten betrekkelijk het openbaar bestuur in de Nederlanden sedert de herstelde orde van zaken in 1813 (kortweg *Luttenberg* of *C.V.* voor *Chronologische Verzameling*) was een van die tijdschriften. Het tijdschrift is verschenen tussen

---

¹ Zie daarover bijv. W.J. Zwolve en C.J.H. Jansen, *Publiciteit van Jurisprudentie*, Zwolle: Kluwer 2013, p. 180 e.v., m.n. p. 189 e.v.

² De UM heeft het *Weekblad voor het Regt* (1839-1943) gedigitaliseerd en openbaar gemaakt op <https://weekblad.archive.library.maastrichtuniversity.nl/>. De scans van het *Weekblad* zijn doorzoekbaar, maar de scherpte van de scans is helaas slecht en de interface is gebruikersonvriendelijk.

1841 en 1950. *Luttenberg* kan als de voorloper van de *NJ* worden gezien,³ zij het dat de opzet ambitieuzer was: niet alleen rechtspraak van de Hoge Raad, maar ook wetgeving uit het Staatsblad én administratieve besluiten kwamen voor publicatie in aanmerking. Alles op datum gesorteerd: de dag van het uitspreken van het arrest en de dag het ondertekenen van de wet of besluit. Gegeven die enorme ambitie om dit *allemaal* te chroniqueuren, heeft het tijdschrift het bewonderenswaardig lang uitgehouden: ruim honderd jaar. De serie begon klein maar groeide al snel uit tot enorme proporties. De jaarbanden werden alras te omvangrijk om als bedlectuur te lezen; gelukkig verschenen er periodiek deeltjes en kon men ná lezing aan het eind van het jaar de boekbinder het ondankebare werk laten doen. De omvangrijke registers – zowel alfabetisch als chronologisch – zouden de goedkeuring van Hondius hebben gekregen, zou hij de serie hebben besproken. Na de dood van Luttenberg werd het project voortgezet door chroniqueurs als L.N. Schuurman, P.M.F. Bauduin, P.H. Jordens, J.G. Stenfert Kroese en G. van Leyden.⁴

In W 2507 (27.08.1863)⁵ adverteerde uitgever Tjeenk Willink om *Luttenberg* aan de man te brengen, met indrukwekkende aanbevelingen: ‘volgens ontvangene berigten valt aan dit werk de onderscheiding te beurt, dat het eene plaats vindt in de *particuliere* bibliotheek van Z.M. den Koning, en door Z. Exc. den Minister Thorbecke wordt gewaardeerd als een werk, dat hem van dagelijksch nut is (...)’. De aanbeveling beweert overigens niet dat de koning er ooit in keek. Ook vergelijkende reclame werd niet geschuwd: *Luttenberg* zou goedkoper zijn dan een abonnement op het Staatsblad, én voor dat mindere geld kreeg men bovendien méér.

[195] De Luttenbergse kronieken vormden een indrukwekkende reeks die ruim honderd jaar het rechtsleven in ons land bediende. Onlangs haalde ik een serie onder het antiquarische stof vandaan en zoals marathonlopers en wielrenners hun balkon gebruikten tijdens de lockdown om hun belangrijkste talent te blijven oefenen, heb ik de afgelopen maanden met een aangekochte scanner de hele serie uit elkaar gehaald en door de scanner gehaald. Barbaars wellicht, maar de indrukwekkende kroniek (niet compleet overigens) begon mij aan te staren en vroeg om een ‘new lease of life’ – digitalisering maakt waarschijnlijker dat er gebruik van wordt gemaakt. Quod erat demonstrandum. Ik geef bij wijze van persoonlijke selectie enkele *Leidse hoogtepunten* uit de Luttenbergse Kronieken, uiteraard volgens de maatstaf van de persoonlijke voorkeuren des chroniqueurs. Ik heb lukraak gezocht met de zoekfunctie in de doorzoekbare scans op inhoud die een band had met Leiden, de stad waar ik werk. Het kroniekje dat hierna volgt is niet uitputtend, lang niet altijd diepgaand, en gaat eigenlijk ook helemaal niet over burgerlijk recht, maar wel divers en vol leuke weetjes. In de beste traditie dus.

Leiden in Luttenberg

Vermeldingen van Leiden zien we op allerlei vlakken. De Leidse rijksuniversiteit kwam steevast in de begrotingswetten voor, met Utrecht en Groningen (aan welke overigens aanzienlijk minder grote bedragen werden toebedeeld...). Ook werden de baten, voortvloeiende uit het beheer van het Universiteits-ziekenhuis te Leiden, in de begrotingen verdisconteerd. Ook zien we vermeldingen van de Leidse Rijkswerkinrichtingen en psychopatheninstelling en ook vermeldingen van het ministerie van Oorlog. Bedacht moet worden dat in de periode 1850-1914 de toenemende buitenlandse spanningen leidden tot intensivering van defensieuitgaven met als gevolg dat de stad Leiden

---

³ W.J. Zwolve en C.J.H. Jansen, *Publiciteit van Jurisprudentie*, Zwolle: Kluwer 2013, p. 203 e.v.

⁴ Het duo Schuurman & Jordens gaven later ook de handzame wetgevingspockets uit, de S&J serie (de gele deeltjes; de serie legde het in 2007 af tegen de digitalisering).

⁵ <https://weekblad.archive.library.maastrichtuniversity.nl/Bladeren?DocumentID=18630827>

geregeld wordt genoemd bij de geografische indelingen voor schutterijen, garnizoenen en wat dies meer zij.

De bestuursrechtelijke rechtsgang werd ook tegen Leiden gebruikt. Zo vernietigde Koning Willem III op 12 februari 1889 in zijn werkkamer op Het Loo een gemeentelijke verordening tot regeling van den werkkring der commissie van financiën, simpelweg omdat de Gemeentewet geen dergelijke commissie kende. Probeert Leiden de financiën eens op orde te brengen met een commissie, wordt de instelling ervan vernietigd... (Stb 1889, 31).

Op 17 juni 1912 (CV 1912, p. 376) deed de Hoge Raad uitspraak in een strafzaak tegen de uitbater van koffiehuis 'In den vergulden Turk' aan de Breestraat (later: V&D, Hudson's Bay en nu een Action). Het koffiehuis zou in strijd met een gemeentelijke verordening voor tapperijen te laat open zijn geweest voor publiek. Het cassatieberoep werd verworpen; het gaat het bestek van deze bijdrage te buiten om uit te leggen waarom. Op 5 januari 1942 (CV 1942, rechtspraak, p. 7) wees de Hoge Raad arrest in een zaak waarin de Leidse theehandelaar was veroordeeld voor het verkopen van 8 kilo thee zonder inlevering van geldige bonnen – het leverde de handelaar een boete op van 100 gulden.

Luttenberg laat ook duidelijk zien dat het gebruik van wetten in formele zin vroeger duidelijk anders was. Naturalisatie en onteigening ging lange tijd via het kanaal van de wet in formele zin, zodat we in *Luttenberg* 1933 konden lezen dat bij wet van 7 augustus 1933 (Stb. 1933, 422) een zekere Vladimir Zatskoy ('geboren te Porchow (Rusland) den 25 December 1895/7 Januari 1896, handelaar in medische instrumenten, wonende te Leiden, provincie Zuidholland') tot het Nederlandschap werd toegelaten. Of in *Luttenberg* 1926 dat enkele percelen werden onteigend zodat de aansluiting aan de Rijksweg nabij Leiden werd vergemakkelijkt (wet van 25 mei 1926, Stb. 1926, 145). Ook verkoop van grond door de staat werd destijds bij wet bekrachtigd; zo bekrachtigt de wet van 5 februari 1912 (Stbl. 29) de verkoop door de staat van duingrond aan de gemeente Katwijk om een openbare lagere school te stichten. Het hypotheekkantoor te Leiden werd aangewezen als het kantoor alwaar de inschrijving zou plaatsvinden. We lezen het allemaal in *Luttenberg* 1912.

De Happy Chronicler

De lezer vraagt zich wellicht af: wat is het nut van deze *Leids-Luttenbergse Kronieken*? Toegegeven, dat nut is vrijwel nihil. Mijn kroniekje hierboven was weinig gestructureerd en had nauwelijks enige diepgang. Het was een ongeordende oogst aan weetjes, die bij elkaar genomen nog geen kennis oplevert. Noem het gebrek aan ambitie. En ook kronieken moeten ambitie hebben, met name om van weetjes kennis te maken. Ook in dit digitale tijdperk vergt kennis in kroniekvorm tenminste enige ordening, duiding en systematisering. Dat kan met een enkele pennestreek, bijvoorbeeld door te wijzen op analogieën of vergelijkbare bronnen, Of door te wijzen op contrasten, te wijzen op waar het schuurt en niet klopt. Het is dat soort kennis dat kronieken meerwaarde geven, bovenop de selecterende functie die kronieken doorgaans hebben. Ik spreek de hoop uit dat in de voetsporen van Hondius nog menig Happy Chronicler zal opstaan om de belangrijkste ontwikkelingen in het privaatrecht – in ons land en de ons omringende landen – in kaart te brengen en van meerwaarde te voorzien. Daar kan geen scanner tegenop.